

HOE BRENGEN WE HET LEVEN TERUG IN DE EEMS-DOLLARD?

Ver weg van Den Haag ligt een in potentie prachtig natuurgebied. Maar nu belemmert een grote hoeveelheid slib die potenties. Hoe kunnen we het Eems-Dollardestuarium weer tot leven wekken? En hoe kunnen we de Duits-Nederlandse samenwerking in dit gebied op een hoger plan tillen? Met de Westerschelde is het Eems-Dollardestuarium nog één van de laatste twee open estuaria van ons land met een ongehinderde overgang tussen rivier en Noordzee, zoet en zout en in principe voedselrijk brak water. Maar ondertussen is vanwege het talrijke slib een hoge vertroebeling ontstaan die ontwikkeling van de natuur belemmert. We spreken met landmaker Ellen Farwick van de Groningse Natuur en Milieufederatie. Wat is het lot van dit grensgebied, dat een gedeelde verantwoordelijkheid is van Nederland en Duitsland?

Ernstig drama in een uithoek

Zo'n 8 jaar geleden raakt Ellen Farwick betrokken bij de problematiek van het Eems-Dollard estuarium. Ze is in Duitsland geboren. Na een opleiding diermanagement aan Van Hall Larenstein in Leeuwarden, een baan bij de provincie Drenthe en enkele jaren zelfstandig ondernemerschap, komt Ellen terecht bij de Natuur en Milieufederatie Groningen (NMG). Tegenwoordig is zij 2 dagen per week gedetacheerd bij de provincie Groningen om de Eems-Dollard prominenter op de beleidsagenda's te krijgen en de Nederlands-Duitse samenwerking te versterken. Haar eerste kennismaking met de Eems-Dollard brengt haar van haar stuk. Het natuurgebied blijkt in een heel slechte staat te verkeren en de ecologische kwaliteit gaat zienderogen achteruit. De grote boosdoener is slib, dat met eb en vloed blijft meebewegen en niet bezinkt. Die kleine deeltjes blijven gewoon in de waterkolom zweven. 'Door het te veel aan slib kunnen de planten en dieren die aan de basis liggen van de voedselketen zich niet optimaal ontwikkelen, dat werkt natuurlijk door in de gehele keten.'

Oorzaken zijn de morfologische verandering van het estuarium als gevolg van menselijke interventies in de loop van de tijd. Het areaal waar slib kan bezinken is afgenomen door de inpoldering van deelgebieden. Ook zijn vaargeulen naar de Eems herhaaldelijk verbreed en verdiept, waardoor er met vloed meer water en slib wordt aangevoerd. En er wordt constant gebaggerd om de

vaargeulen op diepte te houden ten behoeve van de havens en scheepswerven aan de Eems van Delfzijl tot aan Papenburg, ver stroomopwaarts in Duitsland.

Ellen's taak bij NMG is gericht op de natuurontwikkeling in de Eems-Dollard. Het is haar passie en persoonlijke drive om daar iets aan te willen verbeteren. Ze ervaart een diep gevoel van onrechtvaardigheid over wat er met de natuur in het Eems-Dollardgebied als gevolg van onnadenkendheid én onbegrip is gebeurd. De economie bepaalde de ontwikkeling van het gebied en de natuur had het nakijken.

Regionaal samenwerken aan ecologie en economie

In 2012 zijn verschillende partijen uit Rijk en regio gestart met een bijzondere samenwerking. Onder de noemer Ecologie & Economie in Balans willen zij samen werken om de versterking van de regionale economie meer in evenwicht te brengen met het ecologisch systeem van het Eems-Dollardestuarium. Naast overheden en de natuurorganisaties doet ook het bedrijfsleven mee. Dat is opmerkelijk, omdat de NMG en het bedrijfsleven elkaar tot dit punt al jaren vooral voor de rechter tegen kwamen. Dat leidde zelden tot een voor beide partijen bevredigend resultaat. Om uit die frustratieval te komen, zijn beide partijen gaan zoeken naar een andere manier om tot oplossingen te komen.

"Het is ook een zaak van geven en nemen met het oog op het langetermijnperspectief"

Dat 'elkaar vinden' gaat langzaam, vereist het opbouwen van vertrouwen en draait dus om mensen, die bereid zijn om leiderschap en verantwoordelijkheid te tonen. In dat proces blijken de verschillende neuzen van de toenmalige directeur van Groningen Seaports, de gedeputeerde en de directeur van de NMG dezelfde kant op te gaan staan en het gesprek tussen hen wordt opgetild van conflict over regels naar consensus over waarden. 'Maar het is ook een zaak van geven en nemen met het oog op het langetermijnperspectief', zegt Ellen. 'Zo heeft de NMG ingestemd met de vergunning voor verdieping van de vaargeul naar de Eemshaven (economisch belang) in ruil voor de verplichting aan bedrijven en havens dat zij alleen kunnen blijven ontwikkelen als ook de natuur van het estuarium verbetert (ecologisch belang).' Die regionale coalitie tussen NMG, bedrijfsleven en provincie blijkt vervolgens ook nuttig in het beïnvloeden van Den Haag. Het Rijk is namelijk onmisbaar voor het herstel van de natuur omdat het buitendijkse gebied grotendeels onder rijksverantwoordelijkheid valt. Het resultaat van een lange lobby is het Programma Eems-Dollard 2050, een adaptief programma voor de verbetering van de ecologie in dit waardevolle gebied.

Grensoverschrijdend afstemmen vergt geduld

Extra complicatie is het feit dat de Eems-Dollard een grensregio is, waar twee landen het eens moeten worden over wat er gebeurt. Niet alleen Den Haag, ook het Bondsland Niedersachsen en de Bondsregering zijn dus relevante partijen. Dan moet je niet alleen rekening houden met de culturele verschillen tussen beide landen en de eigen economische belangen die op het spel staan, maar ook met landseigen werkprocessen, machtsverhoudingen, modellen en procedures die niet parallel lopen, waardoor verbinding in de vorm van gezamenlijke agenda's en gemeenschappelijke programma's een lastige zaak wordt.

Ondertussen onderkennen beide landen wel het belang van de natuur en informeren zij elkaar over wat zij aan het doen zijn. In Nederland staat het in balans brengen van ecologie en economie in de Eems-Dollard bijvoorbeeld in het MIRT. 'Maar het is jammer genoeg nog niet zo dat er één gezamenlijke uitvoeringsagenda of één gemeenschappelijk projectteam is. Dat duurt nog wel even', zegt Ellen. Dus gaat ieder op eigen wijze aan de slag. 'Gelukkig', zegt Ellen, 'zijn er in ons gebied goede afspraken met het bedrijfsleven en zoeken we gezamenlijk naar mogelijkheden om de natuur te beschermen zonder de economische belangen te schaden.'

Van problemen een kans maken

Eén van de acties binnen het Programma Eems-Dollard 2050 is om te kijken of er nuttige toepassingen zijn te bedenken die bijdragen om het te veel aan slib kosteneffectief uit het water te halen teneinde de waterkwaliteit te verbeteren. Zoals het nu gebeurt – vaargeulen uitbaggeren en het slib een stukje verderop weer lozen – werkt niet. Dan blijft het slib in het systeem en komt het

gewoon weer terug, wat eigenlijk een soort rondpompen van modder is. Om zichtbaar effect te bereiken moet je minimaal 1 miljoen ton slib aan droge stof per jaar uit het water halen. Je zou dit materiaal bijvoorbeeld kunnen gebruiken voor grote dijkversterkingsopgaven. Dan combineer je economie, ecologie, waterveiligheid en klimaatmitigatie (want minder gesleep met materiaal van elders draagt bij aan CO₂-reductie).

In het programma Eems-Dollard 2050 wordt via *drie lijnen* gewerkt aan verbetering van de natuur. In het spoor *Vitale Kust* worden eerste projecten tot uitvoering gebracht. 'We bouwen een kleirijperij waarin slib uit het estuarium kan rijpen tot klei die we dan weer kunnen toepassen in een nieuw dijkconcept: de Brede Groene Dollarddijk. Een ander project is de Dubbele Dijk. Door de aanleg van een tweede dijk achter de zeedijk ontstaat een tussengebied, waar de zee kan instromen en slib kan bezinken. Daar zou je kunnen experimenteren met zilte landbouw.'

In het innovatiespoor *Nuttige Toepassing van slib* zoeken we nieuwe toepassingen voor het slib. Zo worden er blokken geperst van het slib (bouw materiaal) en wordt onderzocht of gebieden, waar het veen inklinkt, kunnen worden verhoogd door gebruik te maken van slib. Duitsland heeft daar al jaren ervaring mee en dat schijnt goede landbouwgronden op te leveren.

In het onderzoekspoor *Hydromorfologische Verbetering* wordt onderzocht hoe in het systeem kan worden ingegrepen om de sliblast te verminderen. Vooral het vastleggen van slib in nieuwe kwelders in de Dollard lijkt kansrijk te zijn. Veel ingrijpender, maar ook effectief is het binnendijks invangen van slib, zoals nu al gebeurt in de 'natuurpolder' Breebaart.

Graag met stip op de rijksagenda!

Ellen kan haar expertise inzetten voor het versterken van de Duits/Nederlandse samenwerking. De provincie Groningen heeft haar daarvoor gevraagd. Haar rol is soms die van de figuur die de vinger op de zere plek durft te leggen. Strategisch activisme noemt ze dat. Als Duitse die in Nederland werkt kent ze de gevoeligheden die in beide landen spelen. Nederlanders polderen en zijn vrij informeel; Duitsers zijn meer hiërarchisch ingesteld en tamelijk formeel. 'Maar in Nederland', zegt ze, 'is het soms lastig om je weg te vinden in de juiste circuits van het politieke systeem. Ik maak nu als het ware een weg omhoog door het Huis van Thorbecke. Begonnen bij een belangenorganisatie, gedetacheerd bij de provincie en nu zoekend naar een manier om met de Eems-Dollard bij het nieuwe kabinet stevig op de rijksagenda te komen, wat ook qua statuur zou helpen in de contacten met Duitsland overigens.'

Ze vindt dan ook dat de Eems-Dollard prominent en met prioriteit in de nieuwe Nationale Omgevingsvisie genoemd moet worden. 'Het is in- en intriest hoe weinig mensen op de hoogte zijn van de slechte staat van het gebied en daarom de ernst en urgentie van het probleem niet zien.' Het jaar 2018 met Leeuwarden Culturele Hoofdstad van Europa wil ze aangrijpen voor meer aandacht voor en publiciteit over de Eems-Dollard. Ze denkt aan het creatief gebruiken van de slibblokken, workshops of ateliers over 'Creatief met Slib' en wetenschappelijke bijeenkomsten om de werking van het estuarium als systeem beter te kunnen leren begrijpen. 'In april 2018 organiseren we ook een conferentie voor beleidsmakers en iedereen die meer wil weten over onze inspanningen om de Eems-Dollard gezonder te maken.'

Passie, begrip en geduld zijn Ellen's sleutelwoorden. Passie voor de natuur heeft ze absoluut. 'Begrip' slaat op het beter willen doorgronden van het estuarium als systeem en op het begrijpen van de juiste circuits in het Nederlandse en Duitse bestuurlijke systeem. En zonder voldoende geduld is elke lobby tot mislukken gedoemd. 'Alle partijen in het gebied dragen een grote verantwoordelijkheid. We hebben de plicht om alles te doen om de Eems-Dollard vitaler en veerkrachtiger te maken. Dit unieke, relatief onbekende en in potentie prachtige natuurgebied van Nederland en Duitsland vraagt daarom', zegt ze tot besluit.

Tekst: David van Zelm van Eldik (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties)

Peter Heerema (LOCUS)

Philine Krosse (Dutchess Design)

**PLACES
OF
HOPE**